

Projev prezidenta republiky Václava Klause

Vážený pane předsedo, dámy a pánové,
děkuji za pozvání na vaše každoroční důležité zasedání. Chtěl bych vám – s blížícím se koncem roku – poděkovat za všechno, co ústavy Akademie a jejich pracovníci v letošním roce dokázali. Není sporu o tom, že se o naši vědě ví a že se o řadě jednotlivců i celých výzkumných týmů ví i v zahraničí. Jsem také rád, že významných úspěchů dosahují nejen etablované tváře Akademie, ale i mladí pracovníci. To dává dobrý základ pro úspěch naší vědy v budoucnosti.

Vnímám i to, že Akademie věd usiluje o co nejširší prezentaci výsledků své práce a že se snaží přiblížit vědu i naší veřejnosti. Nicméně, ať je to oprávněné nebo neoprávněné, o Akademii věd se u nás v poslední době více psalo a mluvilo v souvislosti s penězi na vědu než o vědě samotné. To je škoda a být to tak nemá.

Dovolte mi v této souvislosti – jako prezidentu republiky, jako občanovi této země, kterému vždy šlo a i nyní moc jde o její co největší úspěch, jako ekonomovi, který pozorně sleduje vztah vědy a ekonomického výkonu, jako finančníkovi, který v dramatické chvíli prvních polistopadových let musel rozdělovat – oproti dnešku – daleko skromnější státní rozpočet, a jako bývalému vědeckému pracovníkovi Akademie věd, který se jím ostatně pořád cítí být – říci místo pouhého zdvořilostního pozdravu pár slov na téma, které se v poslední době kolem Akademie věd nejvíce diskutuje.

Mojí první tezí je výzva k uvědomění si kontextu. Nezabýváme se financováním vědy ve vzduchoprázdnu nebo ve světě neomezených možností. Z hlediska jejího financování jsou pro vědu hlavním kontextem stav ekonomiky vůbec a stav státního rozpočtu zvláště. Ekonomika je v dané chvíli charakterizována poklesem, který jsme si sice sami nezpůsobili, ale který přesto v letošním roce dosáhne řádově 4 % HDP. Je to první vážný propad od vzniku České republiky. Zdrojů na všechno – i na vědu, protože ta nestojí mimo – bude méně než v loňském roce. To je banální závěr. Přesto – i při tomto poklesu HDP – příjmy Akademie věd letos vzrostly o 6 %. Za posledních pět let dokonce o jednu třetinu.

Stav státního rozpočtu je horší než stav ekonomiky. Potvrzuje se známý ekonomický poznatek, že je vztah mezi poklesem HDP a poklesem příjmů státního rozpočtu výrazně nelineární. To možnosti rozpočtu dále omezuje. I dnes je třeba připomínat, že naše veřejné finance propásly šanci využít několikaletého velmi rychlého růstu ekonomiky (zejména v období 2005–2007) k likvidaci již 10 let se kumulujících rozpočtových deficitů. Teď bude jakékoli zvolené řešení daleko horší a bolestnější. Nejhorší by byl krátkozraký pohled, který by preferoval, aby po volbách nevznikla vláda, která by se odvážila s rozpočtovým deficitem konečně bojovat. Já bych si takovou vládu samozřejmě přál, protože zbavení se velkého rozpočtového deficitu pokládám za nezbytné. Ta by nutně musela přikročit k okamžitým razantním výdajovým škrtům ve všech kapitolách. Po několika dobrých letech si na určité omezení příjmů bude muset zvyknout i Akademie věd.

Obě foto: © Stanislava Kyselová, Akademický bulletin

Moje druhá teze je spíše otázkou: Jaká je kvalita naší vědy a zejména jejího základního výzkumu bez ohledu na dnešní finanční možnosti naší země? To nijak zvlášť a sebevědomě hodnotit nechci, ale přesto se ptám, zda byla v minulosti provedená reforma Akademie dostatečná. Všiml jsem si, že se i mezi vámi začíná mluvit o nutnosti její transformace. Připomínám, že jsem – pro ekonomiku – na počátku 90. let odmítal slovo reforma jako slabé a nedostatečné. Toto slovo ostatně bylo všudypřítomné a každodenní i za komunismu. Proto radši transformace neboli systémová změna.

Nejsem si jist rozměrem naší vědy, nejsem si jist její strukturou, nejsem si jist naší schopností formulovat jasné priority, nejsem si jist správností poměru základního a aplikovaného výzkumu a vývoje (který je u nás proti většině zemí světa vychýlen ve prospěch základního výzkumu), nejsem si jist správností poměru budování nových slibných

či kvazislíbených center a udržování dosavadních institucí, nejsem si jist správností dnešní proporce výzkumné činnosti a jejího administrativního vykazování, cítím i jistou nedomyšlenost v preferenci nového s nadějí, že to něco přinese a že se na to i v budoucnu peníze najdou, a nejsem si jist, že mají peníze jít za institucemi a ne za jednotlivci a jejich týmy. Věřím, že toto všechno vámi je a bude velmi vážně zvažováno a že nedojde k líbivým a povrchním řešením. Ač zmíněná transformace zatím není v dohlednu, náznak debaty nad některými dílčími kroky – možná právě pod tíhou omezení příjmů – jsem již v Akademii věd zaznamenal.

Z hlediska financí je třeba rozlišovat minimálně dvě časová období – léta 2010–2012 a léta 2013–2015. Neměli bychom to směšovat. Je evidentní, že Akademie věd a její ústavy v letech 2010–2012 dostanou prostředků více než letos a loni. Pouze je nutné sečítat všechny finanční prostředky, nikoli jen tu jejich část, která pochází přímo ze státního rozpočtu. Současně je třeba vědět, že i peníze EU jsou rozpočtové peníze (mimochodem v podstatě v nemalé míře naše) a že velké problémy vyvolává jejich kofinancování, které odebírá prostředky pro jiné, možná lepší a možná důležitější projekty. Bylo by ideální, kdyby žádné kofinancování nebylo. Je jen rozplýváním odpovědnosti a vytvářením dojmu, že jsou peníze z EU větší, než skutečně jsou. A je i vnucováním priorit zvenčí podle kritérií, která nemusí být totožná s našimi.

To jsou věci zásadní. Zdá se mi, že proti tomu jsou spory o rozdělení prostředků mezi Akademií a neakademií, o složení a kvalitu fungování Rady pro výzkum, vývoj a inovace, o přetahování se mezi výkonnými a nevýkonnými ústavami Akademie a další podobné spory evidentně druhořadé.

Moc bych si přál, abychom s těmi základními věcmi brzy něco udělali. A abyste – jako racionálně uvažující vědci – byli připraveni na to, že kontext celého problému v dohlédnutelné budoucnosti o moc příznivější nebude.

Věda je součástí naší společnosti. Rozhodování o veřejných prostředcích musí být součástí společenské diskuse o všech prioritách, žádná nemůže být vytknuta před závorku. Pevně věřím, že Akademie věd ve všech těchto výzvách obstojí. Přeji vám mnoho úspěchů ve vaší činnosti i potřebné badatelské štěstí.

14.1.2010